

The conclusions about the effectiveness of practice-oriented technologies have been made.

Key words: *methodological preparation, methods of teaching biology, practice-oriented approach, technology training, professional activity, practice-oriented technologies, teaching practice, future teachers of biology.*

УДК 371.13: [796 + 378]

Т. Г. Дерєка

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті представлено характеристику напрямів наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту. Розглянуто етапи організації науково-дослідної діяльності студентів, особливості формування компонентів акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання в процесі науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі. Наведено структуру, форми, види науково-дослідної діяльності студентів. Визначено компоненти акмеологічної компетентності, що формуються під час науково-дослідної діяльності студентів у процесі неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання.

Ключові слова: *акмеологічна компетентність, науково-дослідна робота, професійна підготовка, фізичне виховання.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти науково-дослідна діяльність студентів набуває все більшого значення і стає одним із основних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця, ефективність якої значною мірою визначається рівнем сформованості дослідницьких знань, умінь, розвитком особистісних якостей, накопиченням досвіду творчої дослідницької діяльності.

У межах аналітично-дослідницького проекту Болонського процесу Тюнінг Ю. М. Рашкевичем визначено загальні та фахові компетентності, якими повинні володіти випускники вищих навчальних закладів. Дослідник класифікує загальні компетентності за такими категоріями, як: інструментальні, міжособистісні, системні та виокремлює з-поміж системних: здатності до навчання, здатності працювати самостійно, дослідницькі навички й уміння [8]. Важливою складовою неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, на нашу думку, є науково-дослідна робота студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів є важливою складовою процесу фахової підготовки та спрямована не тільки на стимуляцію розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців, але й допомагає опанувати більш повно і глибоко основи професійної діяльності. Дослідженню проблем науково-дослідної діяльності за напрямками фізичної культури і спорту присвячено роботи М. М. Бака, Ю. П. Мічуди (управління та організація фізичної

культури); Т. Ю. Круцевич, Б. М. Шияна (фізичне виховання); М. М. Булатової, Л. В. Волкова, В. М. Платонова (теорія і методика спорту); О. В. Андреевої, М. В. Дудчака, Р. В. Чудної (оздоровча фізична культура); Т. В. Петровської, А. А. Кравченка, Л. П. Сергієнка (педагогіка (за професійним спрямуванням)) [13].

Метою статті є аналіз особливостей організації науково-дослідної роботи студентів спеціальності фізичного виховання в процесі формування акмеологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Напрями наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту, як зазначає Л. П. Сергієнко, спираючись на дані В. М. Селуянова, М. П. Шестакова, І. П. Косміної (табл. 1), охоплюють достатню кількість навчальних дисциплін, долучившись до яких, студент набуде знань та досвіду в проведенні досліджень зі своєї спеціальності.

Таблиця 1

Напрями наукових досліджень у галузі фізичної культури і спорту [9, 10]

Напрямок дослідження	Навчальна дисципліна
Управління та організація фізичної культури	Соціологія спорту Історія спорту Менеджмент у спортивній діяльності
Фізичне виховання	Фізичне виховання різних верств населення Теорія і методика фізичного виховання Професійно-прикладна фізична культура
Оздоровча фізична культура	Теорія і методика оздоровчої фізичної культури Фізична реабілітація Фізична рекреація Адаптивна фізична культура
Теорія і методика спорту	Спортивна біохімія / фізіологія / біомеханіка / педагогіка / морфологія / генетика Загальна теорія спорту Теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті Теорія підготовки спортсменів в окремих видах спорту Теорія та методика дитячого і юнацького спорту
Педагогіка за професійним спрямуванням	Спортивна педагогіка Педагогіка вищої школи (за професійним спрямуванням) Педагогічна майстерність (вчителя фізичної культури, тренера)

Студенти спеціальності фізичного виховання починають знайомитися з основами наукової роботи вже з першого курсу, адже студентська наукова діяльність не тільки спрямована на формування майбутніх учених, але й на підвищення рівня виконання його майбутніх професійних обов'язків: для сучасного фахівця фізичного виховання характерне постійне вивчення й узагальнення нового матеріалу, проникнення вглиб явищ, дослідження питань суміжних наук. У праці сучасного вчителя фізичної культури, викладача фізичного виховання, тренера з виду спорту

чимало елементів науково-дослідного характеру, і досвід ведення наукової роботи в студентські роки допомагає ефективно їх вирішувати [14].

Науково-дослідна діяльність студентів, як зазначає Ю. І. Беляєв, – це діяльність, пов'язана з пошуком відповіді на творчу, дослідницьку задачу із заздальгідь невідомим рішенням. Вона включає в себе такі *етапи* [1]: постановку проблеми; вивчення теорії з означеної проблематики; добір методик дослідження і практичне оволодіння ними; пошук необхідного матеріалу, його аналіз та узагальнення; власні висновки.

Реалізована в комплексі науково-дослідна діяльність студентів забезпечує розв'язання таких завдань [7]:

- формування наукового світогляду студентів, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги їм у прискореному оволодінні спеціальністю; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань;
- набуття навичок самостійної науково-дослідної діяльності;
- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі;
- залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики; постійне оновлення й удосконалення власних знань; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця.

Дослідники зазначають, що структура науково-дослідної діяльності являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів [12]:

- мотив – сукупність соціально обумовлених і особистісних потреб, спрямованих на предмет дослідження;
- мета – отримання об'єктивно нового знання про реальність і формування способів дії з оволодіння цим знанням;
- об'єкт – виділений для вивчення фрагмент матеріальної чи духовної дійсності;
- предмет – сукупність установлюваних властивостей об'єкта;
- процес – послідовність дій, що протікають у відповідності з логікою наукового дослідження;
- продукт – об'єктивно нове знання про дійсність.

За даними Д. Мак-Клелланда, головним мотивом, який робить роботу вченого високопродуктивною, є «мотив досягнення» [6]. Мотиви науково пошуку, як зазначає П. Фрес, – це пізнавальна потреба, яка несе в собі, як генератор, енергію для наукового пошуку та створює готовність ученого до прояву інтелектуальної активності при виникненні відповідної проблемної ситуації [5]. Відтак, науково-дослідну роботу студентів у процесі неперервної професійної підготовки на засадах амкеології, на

нашу думку, слід спрямовувати на розвиток системи таких інтелектуальних творчих якостей особистості, як [2]:

- інтуїція (пряме бачення сутності речей без обґрунтування);
- креативність (творче мислення, здатність продукувати нові ідеї, гіпотези, способи розв'язання проблемних задач);
- творча уява (самостійне створення нових образів, які реалізуються в оригінальних результатах діяльності);
- дивергентність мислення (здатність запропонувати декілька підходів до розв'язання задачі та міняти їх, бачити проблеми, об'єкти в різних ракурсах);
- оригінальність мислення (своєрідність якостей розуму, способу розумової діяльності);
- асоціативність мислення (здатність використовувати асоціації, у т. ч. аналогії).

Науково-дослідна діяльність студентів, як зазначає І. В. Фролова, є засобом їхньої професійної підготовки: з одного боку, вона відрізняється всіма характеристиками навчально-пізнавальної роботи (передбачає вивчення певного об'єкта педагогічної дійсності в процесі розв'язання пізнавальної задачі, як правило, проблемного характеру); з іншого – має ознаки творчої діяльності, актуалізує креативні можливості особистості в аспекті вироблення власного бачення шляхів розв'язання проблемної задачі [15].

Дослідник вважає, що система функцій науково-дослідної діяльності як одного з видів навчальної праці студента містить два провідні блоки: блок діяльнісно-результативних функцій, які охоплюють [15]: вироблення студентом інноваційно-спрямованих суспільно-значущих знань про педагогічну дійсність, що певним чином відображають особистий внесок фахівця в педагогічну науку; систематизацію концептуально-теоретичних положень і доробку практичного досвіду в ракурсі певної проблеми; аналіз, класифікацію та узагальнення отриманих емпіричних даних; аргументацію власної наукової позиції; створення авторської педагогічної технології; блок особистісно-результативних функцій, що передбачають: розвиток методологічності та концептуальності мислення майбутнього фахівця, його переконань про важливість постійного набуття науково-теоретичних знань з метою ефективного саморозвитку як професіонала-дослідника; оволодіння студентом техніками дослідження й самодослідження; формування вмінь рефлексивного самопізнання.

Діалектичне взаємозумовлення та взаємопосилення означених блоків функцій дозволяє забезпечувати: методологічну функціональність особистості; науково-системне світосприйняття; дієвість знань; орієнтацію на особистісно-професійну самоактуалізацію як вищий рівень мотивації; рефлексивне мислення; процесуально-технологічну підготовленість; режим оптимального самоздійснення в ході колективно-групової творчої роботи [3].

Для науково-дослідної роботи студентів вищого навчального закладу характерною є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів роботи, що реалізується в навчальному процесі і в позанавчальний час. Це забезпечує, на нашу думку, неперервну участь студентів у науковій діяльності протягом всього періоду навчання.

Залежно від умов, за яких проводять наукове дослідження, мети, складу і наукової кваліфікації виконавців, науковці розрізняють форми наукової роботи (рис. 1).

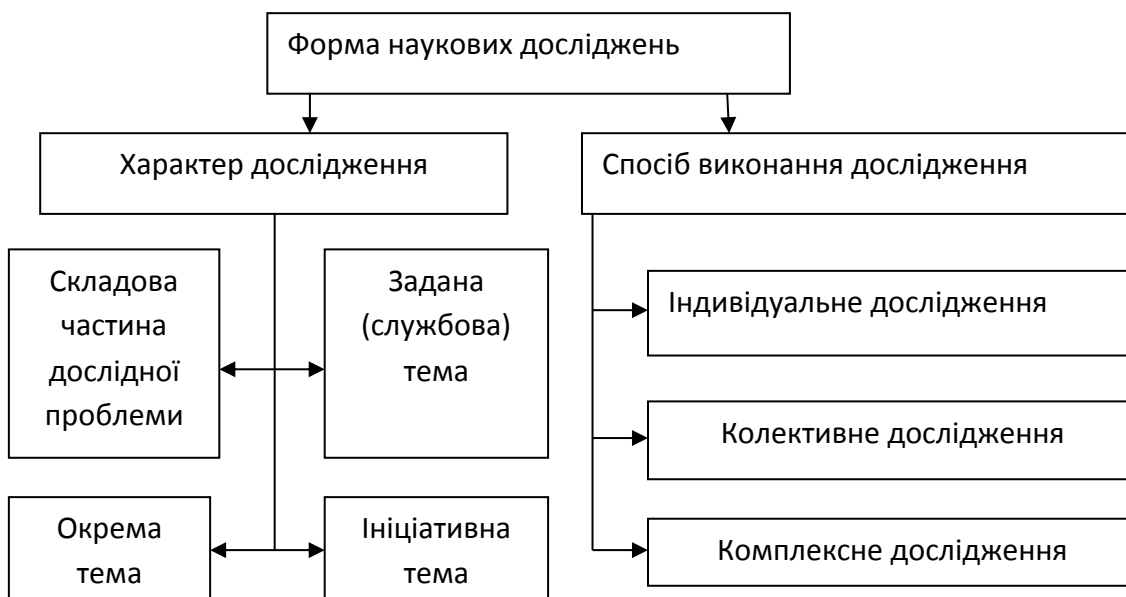

Рис. 1. Форма наукової роботи [4].

Щодо виду науково-дослідної роботи, як викладачів, так і студентів, її розрізняють за призначенням, обсягом і змістом результатів (рис. 2).

У процесі науково-дослідної роботи студентів спеціальності фізичного виховання, на нашу думку, доцільно використовувати методи, запропоновані Л. П. Сергієнко [11]: методи теоретичного аналізу в наукових дослідженнях з фізичної культури (бібліографічні методи пошуку та вивчення наукової інформації – аналіз наукової та методичної літератури); експериментально-теоретичні методи (педагогічний експеримент, моделювання, прогнозування, історичний метод); емпіричні методи (педагогічне спостереження, опитування – анкетування, бесіда, інтерв'ю; аналіз документальних матеріалів), методи статистичної обробки отриманих експериментальних даних за допомогою комп'ютерних технологій.

Таким чином, науково-дослідна робота студентів є невід'ємною складовою навчального процесу вищого навчального закладу і сприяє формуванню акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки; сприяє розвитку творчої особистості майбутнього фахівця; дозволяє найбільш повно реалізувати індивідуальний підхід у навчанні студентів, диференціювати заняття згідно

їх спеціалізації; активно сприяє засвоєнню студентами сучасних методів та технологій галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини; розвиває у студентів здатність до самостійних обґрунтованих суджень та висновків; розвиває здатність використовувати самостійно здобуті наукові знання у швидко змінних ситуаціях, відповідати сучасним вимогам професійної діяльності, науково обґрунтовувати результати власної праці; дозволяє раціонально використовувати студентами свій вільний час.

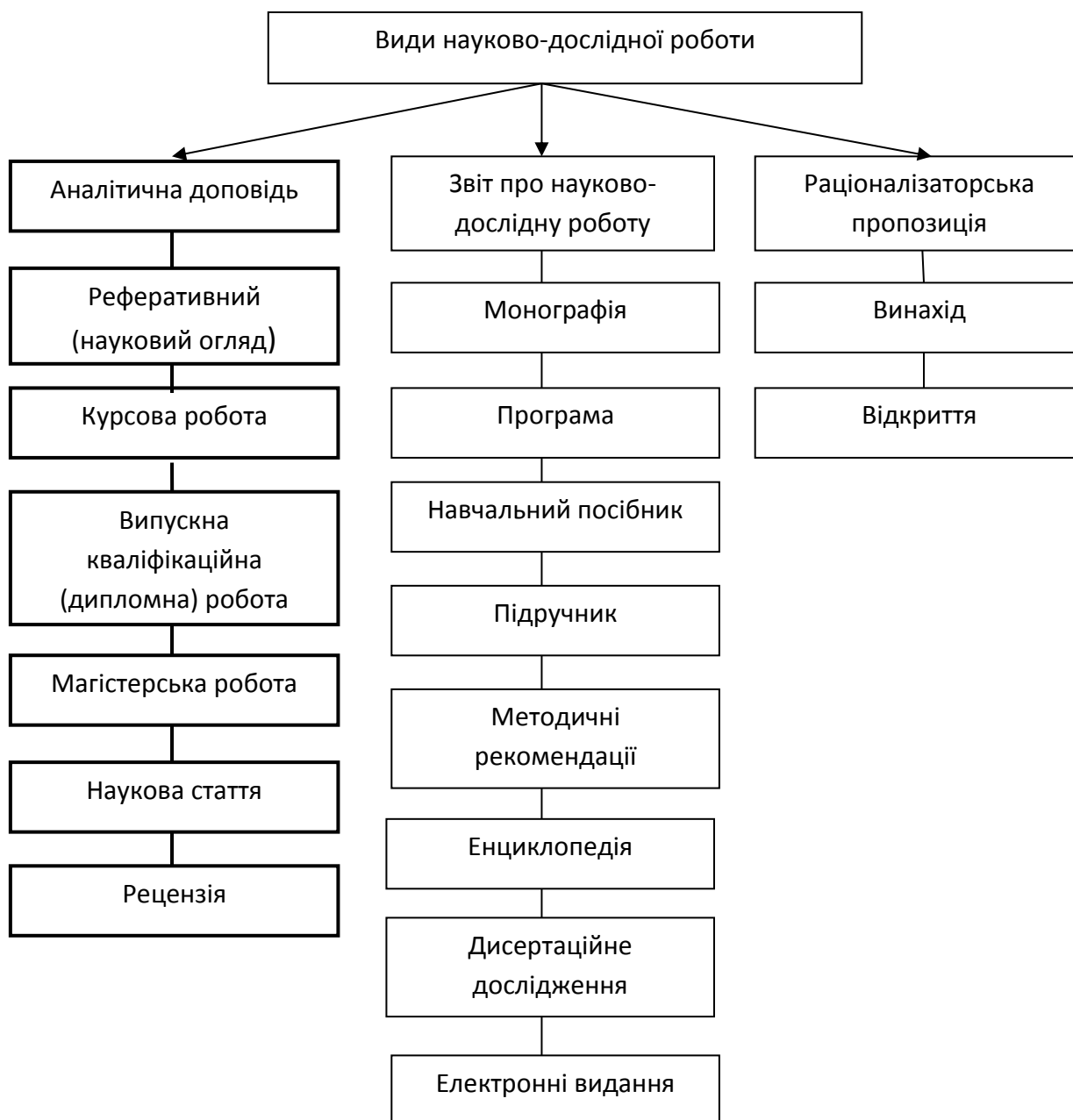

Рис. 2. Основні види наукової та науково-методичної роботи [11].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновки, що самостійна та науково-дослідна робота студентів спеціальності фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки сприяє формуванню компонентів акмеологічної компетентності: *мотиваційного*, що

характеризується усвідомленням значущості знань про науково-дослідну діяльність, наявністю позитивного мотиву до заняття науково-дослідною діяльністю, особистісного сенсу, задоволеністю власною науково-дослідною діяльністю; *когнітивний*, що включає в себе знання про логіку наукового пізнання, структуру наукового дослідження, етапи науково-дослідної діяльності, експериментальні основи вивчення досліджуваних явищ, способи отримання й обробки результатів; *діяльнісний*, який визначається вміннями планувати й реалізовувати власну дослідницьку діяльність, працювати з літературою, аналізувати, виділяти головне, бачити проблему дослідження, виявляти протиріччя, формулювати гіпотези, здійснювати підбір відповідних засобів для проведення дослідження, робити висновки; *особистісний*, що передбачає виховання та розвиток таких якостей особистості, як наукова інтуїція, творчі здібності, креативність, здатність до самоаналізу, об'єктивної самооцінки, самокритики, готовність до подолання труднощів, виявлення та усунення їх причин.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі полягають у визначенні критеріїв та рівнів сформованості компонентів акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки на засадах акмеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєв Ю. І. Науково-дослідна діяльність студентів у структурі роботи університету / Ю. І. Беляєв, Н. М. Стеценко // Педагогічний альманах. – 2010. – Випуск 6. – С. 188–191.
2. Дерка Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: концепція дослідження / Т. Г. Дерка // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 7 (51). – С. 31–39.
3. Дыба Т. Г. Профессиональная подготовка специалистов физического воспитания на компетентностных основах / Т. Г. Дыба // Международный научно-практический и методический журнал «СМАЛЬТА». – Новосибирск, 2015. – № 2. – 25–29.
4. Евдокимов В. И. Методология и методика проведения научной работы по физической культуре и спорту / В. И. Евдокимов, О. А. Чугунов. – М. : Советский спорт, 2010. – 246 с.
5. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / Є. П. Іллін ; переклад з рос. мови Т. В. Тадеєвої. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 512 с.
6. Макклеланд Д. Мотивация человека / Д. Макклеланд. – СПб. : Питер, 2007. – 670 с.
7. Освітологія: підготовка експертів галузі освіти : навчально-методичний посібник / за ред. В. О. Огнев'юка. – К. : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2015. – 464 с.
8. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
9. Селуянов В. Н. Основы научно-методической деятельности в физической культуре : учебное пособие / В. Н. Селуянов, М. П. Шестаков, И. П. Космина. – М. : СпортАкадемПресс, 2001. – 184 с.

10. Сергієнко Л. П. Методи наукових досліджень у фізичній культурі : навчально-методичний комплекс / Л. П. Сергієнко. – Миколаїв : Вид-во Південнослов'янського інституту КСУ, 2009. – 126 с.

11. Сергієнко Л. П. Технології наукових досліджень у фізичній культурі : посібник для студентів вищих навчальних закладів : у 2 кн. Кн. 1 / Л. П. Сергієнко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. – 496 с.

12. Степченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д. М. Степченко, О. С. Чмир. – К. : Знання, 2005. – 309 с.

13. Фаустова Е. М. Студент нового часу: соціокультурний профіль / Е. М. Фаустова. – М., 2004. – 72 с.

14. Філіпченко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : навчальний посібник / А. С. Філіпченко. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.

15. Фролова І. В. Науково-дослідницька діяльність студентів – передумова випереджувального саморозвитку фахівця [Електронний ресурс] / І. В. Фролова. // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 7. – Режим доступу :

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzspp_2012_7_46.pdf

РЕЗЮМЕ

Дерека Т. Г. Особенности формирования акмеологической компетентности специалистов физического воспитания в процессе научно-исследовательской работы.

В статье представлена характеристика направлений научных исследований в области физической культуры и спорта. Рассмотрены этапы организации научно-исследовательской деятельности студентов, особенности формирования компонентов акмеологической компетентности специалистов физического воспитания в процессе научно-исследовательской работы в высшем учебном заведении. Приведена структура, формы, виды научно-исследовательской деятельности студентов. Определены компоненты акмеологической компетентности, которые формируются в ходе научно-исследовательской деятельности студентов в процессе непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания.

Ключевые слова: акмеологическая компетентность, научно-исследовательская работа, профессиональная подготовка, физическое воспитание.

SUMMARY

Dereka T. The peculiarities of physical education specialists' acmeological competence formation in the process of researches.

The paper presents characteristics of research areas in the field of physical culture and sports. The stages of students' research activities and the peculiarities of physical education specialists' acmeological competence formation in the process of researches while getting higher education are reviewed in the article. The structure, forms, types of students' research activities are given. The components of acmeological competence that are being formed during the students' research activity in the process of continuous professional training in physical education are specified.

The research activity of students, as noted in the article, is the activities related to the search for the answer to creative research problem with an unknown solution in advance.

It is concluded that independent and research work of students of the physical education specialty in the process of continuous training contributes to the formation of acmeological components of competence: motivation, which is characterized by the awareness of the importance of knowledge about research activities, positive motive to engaging in research activities, personal sense, satisfaction with their own research

activities; cognitive, which includes knowledge about the logic of scientific knowledge, the structure of scientific research, stages of research activities, the experimental foundations of the study of the investigated phenomena, methods of obtaining and processing the results; activity, which is determined by the skills to plan and implement their own research activities, work with literature, to analyze, to identify the main thought, to see the research problem, to identify inconsistencies, to formulate hypotheses, to select the appropriate means of conducting the study, to make conclusions; personal, which involves education and development of such personality traits as scientific intuition, creative abilities, creativity, capacity for self-awareness, objective self-assessment, self-criticism, readiness to overcome difficulties, to identify and eliminate their causes.

Prospects for further research in this area are to define the criteria and levels of formation of components of acmeological competence of specialists of physical education in the process of continuous vocational training on the basis of acmeology.

Key words: *acmeological competence, research work, training, physical education.*